

Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady

František Fabinger

In: Martina Bečvářová (author): Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady. (Czech). Praha: Prometheus, 2002. pp. 192–200.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401817>

Terms of use:

© Bečvářová, Martina

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Základy geometrie Euklidovy.

Z řečtiny přeložil prof. Fr. Fabinger.

ÚVOD.

Nejstarší písemné památky děl vědeckých, zejména z věd exaktních, matematiky a fyziky, zůstávají nám Řekové. Nepatrné vědomosti z matematiky, jež Thales a Pythagoras přinesli z Egypta, Řekové rozmnožili během čtyř století a přivedli ku rozkvětu, jež označují jmény Archimedes a Apollonius. Za čtyři století Řekové vykonali v matematice a to zvláště v geometrii více než ostatní národové evropské za dvě tisíciletí.

Řekové neznali sice algebry jako Indové, nedovedli jí upotřebiti v geometrii, nicméně právě v geometrii Řekové vynikli nad všechny národy starověké. Pramen, z něhož čerpali, jest hledati v Egyptě. Země Faraonů byla cílem všech osvícených duchů klassické doby řecké, tam asi také prvé počátky geometrie byly objeveny.

Pěstování geometrie nabylo největšího rozkvětu u Řeků za Archimeda v třetím století před Kristem, od kteréž doby tento obor vědění lidského v Evropě klesal, až upadl téměř úplně v zapomnutí za stěhování národův a válek středověkých, obnovení pak došel Vietou a Descartesem v století sedmáctém.

Dle podání Platóna a Aristotela geometrie byla vzdělávána u Řeků poprvé ve slavné škole Jonské, jejímž zakladatelem byl Thales Miletický (639—548 př. Kr.). Thales, Pythagoras (580 př. Kr.), Hippokrates Chiský (450 př. Kr.), Plato (430—347), Archytas z Tarentu zvaný po řecku *Ἀρχύτας ὁ πνευμάτιος* (400—365), Aristalos, Hipplias (400 př. Kr.), Dinostratos, Eudoxos z Knidu (370 př. Kr.) jsou žáci této školy a nejstarší geometrové řečtí. Tuto dobu geometrie označujeme jménem školy Pythagorovy.

Na počátku stol. třetího př. Kristem byla založena v Alexandrii nová škola filosofická, která v krátké době stala se střediskem veškeré učenosti klassického starověku. Škola alexandrijská byla universitou své doby. Filosofie, medicína, filologie, matematika, astronomie měly tu své pěstitele, jimž k ruce byla knihovna, která během doby vzrostla v největikolepější biblioteku starého věku, jedinou svého druhu, obsahující ve svých spisech veškerou učenost staré doby.

Přechod v geometrii ze staré školy pythagorské k novější alexandrijské činí geometrie Euklidova. Euklid (*Εὐκλείδης*), žijící

FRANTIŠEK FABINGER

(1863 – 1938)

Rodina.

František Fabinger se narodil 26. března 1863 na samotě Sychrovka u Prahy v hejtmanství Karlínském¹ v domě č. 10 jako nejstarší dítě formana a povozníka Franze Fabingera (1827–1881) z Kocléřova a Marie rozené Janečkové (1841–1892) z Nového Bydžova. O životě jeho rodičů není mnoho známo.

*Franz Fabinger byl zván „silnej Fabinger“, byl „hrubého zrna, ale poctivec“. Byl forman, jezdil do Vídně i do Terstu. Cesta do Vídně mu trvala 12 dní, vůz byl často tažen až 6 koňmi. Franz nebyl příliš bohatý. Jeho manželka byla o dost mladší, hezká, chytrá. Prý na ni žárlil.*²

V rodině se narodilo ještě šest dětí: Anna (1864–1941), Alois (1867–1916), Ladislav (1869–1948), Marie (1871–1960), Františka (1874–1953) a Jindřich (1876–1926).³ V polovině šedesátých let devatenáctého století se rodina usadila v Hořicích v Podkrkonoší.

Studium.

První vzdělání získal František Fabinger pravděpodobně v Hořicích; od roku 1879/80 navštěvoval pátou třídu *vyššího gymnasia* v Hradci Králové. Dne 20. června 1881 zemřel jeho otec na tyfus,⁴ a proto byl František osvobozen od placení školného. Od osmého ročníku studoval s vyznamenáním, v létě roku 1883 s vyznamenáním maturoval.⁵

Na podzim roku 1883 se zapsal ke studiu na filozofické fakultě české univerzity v Praze a začal se věnovat hlavně fyzice a matematice. Jako sirotek a dobrý student býval osvobozen od školného. Pečlivě navštěvoval přednášky z fyziky, astronomie, meteorologie apod. (Č. Strouhal, A. Seydler, Š. Doubrava, K. Vrba, F. Augustin a G. Bečka) a z matematiky (F. J. Studnička a L. Kraus). Poslouchal též filozofii, estetiku a pedagogiku (P. Durdík, O. Hostinský, T. G. Masaryk a G. A. Lindner), zajímal se i o historii a jazykovědu (J. Gebauer, O. Hostinský, M. Hattala, J. Goll a J. Palacký). V zimě roku 1888/89 se ještě zapsal jako mimořádný student do jedenáctého semestru; pobýval však v Rychnově nad Kněžnou a školu nenavštěvoval.⁶

¹ Podle lexikonu obcí z počátku 20. století jde o část Horních Počernic.

² Z rodinné kroniky, která je ve vlastnictví Petry Fabingerové z Prahy.

³ Informace jsou převzaty z rodinné kroniky.

⁴ Viz matrika zemřelých Hořice Z 47-3323, str. 343, Státní oblastní archiv Zámorsk.

⁵ Více o Fabingerově studiu viz *Zpráva c. k. vyššího gymnasia v Hradci Králové* 1880, str. 39; 1881, str. 34; 1882, str. 47; 1883, str. 51 a 53.

⁶ Více o studiu viz katalogy posluchačů filozofické fakulty české univerzity, zimní semestr 1883/84 až zimní semestr 1888/89, Archiv Univerzity Karlovy.

Od zimního semestru 1883/84 až do letního semestru 1886/87 se Fabinger účastnil práce Studničkova matematického semináře. Za seminární práce získával pravidelně stipendium 15 až 30 zlatých, které bylo udělováno nejlepším studentům.⁷ V roce 1887 byl druhým asistentem profesora Strouhala v univerzitním fyzikálním ústavu, v letech 1890 a 1891 pak asistentem prvním.⁸

Učitelské působení.

V letech 1889 a 1890 složil František Fabinger zkoušku učitelské způsobilosti;⁹ pedagogickou kariéru zahájil ve školním roce 1890/91 na *státním gymnasiu* v Třebíči, kde byl rozhodnutím moravské zemské školní rady jmenován *suplujícím učitelem*.¹⁰ Učil zde matematiku, fyziku, zeměpis a němčinu; celkem měl 18 hodin týdně.¹¹ Na svůj nástup do Třebíče vzpomínal po třiceti letech takto:

*Pln ideálů a pychy, že budu skutečným „panem profesorem“ – byl jsem do té doby asistentem profesora Strouhala na české universitě – odjížděl jsem 15. září 1890 do Okříšek a z Okříšek omnibusem do Třebíče. Následovala obyčejná historie suplentů v té době. Hlášení u ředitele ústavu, přísaha, představování a návštěvy u kolegů a městských „špicí“, konference, rozvrh předmětů a hodin, atd., atd. Co zdálo se mi z dále ideálním a krásným, objevilo se mi během krátké doby všedním a byrokratickým.*¹²

V Třebíči patřil mezi oblíbené profesory; pořádal zábavy, kulturní i sportovní akce, studentské výlety apod. Po letech na své mimoškolní aktivity vzpomínal:

*Jako mladík velice rád jsem aranžoval zábavy, a v tomto směru nabyt jsem i v Třebíči brzo pověsti „machra“, novinářskou češtinou řečeno. Jsou zajisté ještě pamětníci v Třebíči na masopustní šibřinky v Besedě r. 1891, na Kmochovu kaple z Kolína, na kluziště a večerní bruslení na řece, jízdu na lodkách, atd.*¹³

V roce 1891 Fabinger Třebíč opustil, protože byl jmenován moravskou zemskou školní radou¹⁴ suplujícím profesorem matematiky a fyziky na *vyšším gymnasiu českém* v Brně, kde nahradil Františka Kolářka (1851–1913), který byl jmenován profesorem české univerzity v Praze. V Brně Fabinger působil

⁷ Více viz fond Unterricht 5A Prag Seminare A-O, kartón č. 1139, roky 1882–1887, Státní ústřední archiv Praha. O matematickém semináři a prosemináři viz M. Němcová: *František Josef Studnička, 1836–1903*, edice Dějiny matematiky, sv. 10, Prometheus, Praha, 1998, str. 157–165.

⁸ Viz J. Petráň: *Nástin dějin filosofické fakulty university Karlovy*, Praha, Universita Karlova, 1983, str. 376.

⁹ Protokol o zkoušce se nedochoval.

¹⁰ Dekret č. 9763 ze dne 6. října 1890.

¹¹ Více viz *Program c. k. státního gymnasia v Třebíči 1890/91*, str. 28–29.

¹² Viz F. Fabinger: *Před 30 roky*, in *Památník na oslavu padesátého výročí gymnasia a 25 letého jubilea Akademického seriálu klubu v Třebíči*, Třebíč, 1921, str. 80–84. Citát je ze str. 80.

¹³ *Ibid.*, str. 81.

¹⁴ Dekret č. 9670 ze dne 21. září 1891.

jen jeden školní rok. Dvacet hodin týdně vyučoval matematiku a fyziku, kromě toho byl správcem fyzikálního kabinetu.¹⁵

V roce 1892 byl zemskou školní radou¹⁶ jmenován suplujícím učitelem na *českém vyšším gymnasiu* v Uherském Hradišti. Ve školním roce 1892/93 vyučoval matematiku a volitelný krasopis; měl 23 hodin týdně. V následujícím školním roce učil matematiku, fyziku a volitelný krasopis; opět měl 23 hodin týdně.¹⁷

V roce 1894 Fabinger přešel jako suplent na základě rozhodnutí zemské školní rady¹⁸ na *státní vyšší gymnasium* ve Slaném, kde byly zřízeny nové paralelní třídy. Působil zde opět jen jeden školní rok, učil matematiku, fyziku a němčinu, celkem měl 19 hodin týdně. V prosinci roku 1894 byla ve Slaném zřízena *zimní hospodářská škola*, na které dle výnosu zemské školní rady¹⁹ začal vyučovat počty. V roce 1895 byly paralelní třídy ve Slaném zrušeny a Fabinger musel školu opustit.²⁰

Přešel do Prahy na *státní gymnasium* na Královských Vinohradech, kde působil jeden školní rok jako suplující učitel.²¹ Vyučoval matematiku, fyziku a němčinu takřka ve všech třídách nižšího gymnázia.²²

Roku 1896 převedl ministr kultu a vyučování Fabingera na *státní reální a vyšší gymnasium* v Klatovech, kde byl zemskou školní radou jmenován *provisorním učitelem*.²³ V Klatovech působil opět jen jeden školní rok; učil matematiku, fyziku, filozofickou propedeutiku a krasopis; celkem měl 19 hodin týdně. Klatovy definitivně opustil 31. srpna 1897.²⁴

Roku 1897 jmenoval ministr kultu a vyučování Fabingera po šesti letech nejistého učitelského postavení *řádným učitelem na reálném a vyšším gymnasiu* v Kolíně.²⁵ Fabinger zde působil do roku 1902. Vyučoval matematiku, fyziku a krasopis, týdně míval 19 až 23 hodin; v roce 1897 byl správcem chemického a fyzikálního kabinetu. Organizoval pro studenty vzdělávací exkurze v Kolíně i blízkém okolí, chodil s nimi na jednodenní i delší letní výlety. Roku 1901 vážně onemocněl, ve druhém pololetí měl zdravotní dovolenou.²⁶

¹⁵ Více viz *Programm c. k. vyššího gymnasia českého v Brně 1891/92 a 1892/93*.

¹⁶ Dekret č. 10543 ze dne 28. září 1892.

¹⁷ Více viz *IX. a X. program c. k. českého vyššího gymnasia v Uherském Hradišti 1892/93 a 1893/94*.

¹⁸ Dekret č. 31039 ze dne 14. listopadu 1894.

¹⁹ Dekret č. 43070 ze dne 13. prosince 1894.

²⁰ Více viz *Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia ve Slaném 1894/95 a 1895/96*.

²¹ Dekret č. 36565 ze dne 31. října 1895.

²² Více viz *Výroční zpráva c. k. státního gymnasia na Král. Vinohradech 1896*.

²³ Rozhodnutí ministra č. 11024 ze dne 25. června, dekret zemské školní rady č. 22827 ze dne 14. července 1896.

²⁴ Více o působení v Klatovech viz *Programm c. k. státního reálního a vyššího gymnasia ve Klatovech 1896/97 a 1897/98*.

²⁵ Ministerský dekret č. 8573 ze dne 3. července 1897 a dekret zemské školní rady č. 21457 ze dne 27. července 1897.

²⁶ Více o Fabingerově působení v Kolíně viz *Zpráva c. k. reálního a vyššího gymnasia v Kolíně 1898 až 1903*.

Roku 1902 udělilo ministerstvo kultu a vyučování a zemská školní rada Fabingerovi místo řádného učitele na *realném a vyšším gymnasiu* na Smíchově.²⁷ Dne 31. srpna 1902 kolínské gymnázium opustil a přešel do Prahy.

Od školního roku 1902/03 až do školního roku 1919/20 působil na gymnáziu na Smíchově. Vyučoval matematiku a fyziku, týdně míval 14 až 20 hodin, spravoval fyzikální a chemické sbírky, o kterých podával stručné informace ve výročních zprávách. Organizoval i poučné vycházky a exkurze do pražských a mimopražských závodů a letní výlety studentů. Ve školním roce 1904/05 měl celoroční dovolenou;²⁸ v následujícím roce onemocněl a měl v prvním pololetí dovolenou.²⁹ V roce 1908 byl zvolen do komise pro reformu výuky matematiky na středních školách.³⁰ Ve školním roce 1908/09 měl vyučovací povinnost snižovou na polovinu, neboť měl vypracovat návod vzorových laboratorních cvičení z fyziky.³¹

V roce 1915 Fabinger opět onemocněl a dostal zdravotní dovolenou na celý školní rok 1915/16. V následujícím školním roce řádně vyučoval, v roce 1917 se však nemoc vrátila; v prvním pololetí měl proto poloviční úvazek a ve druhém pololetí zdravotní dovolenou, která se protáhla až do roku 1920. Dne 31. srpna 1920 byl po 18 letech působení na Smíchově dán na odpočinek.³²

Od roku 1901 do roku 1917 byl František Fabinger *skutečným členem* Jednoty českých matematiků, její činnosti se však příliš neúčastnil.³³

František Fabinger byl společenským, všestranně aktivním člověkem, vlastenecky založeným. U svých nadřízených však nebyl příliš oblíbený; zřejmě nebyl dostatečně „vstřícný“ a ochotný ke kompromisům.³⁴

... páter Riedel, kněz řádu premonstrátského na Strahově a tehdejší zemský inspektor, moravský Němec a všemocný pán na českých středních školách, nepřítel veselých profesorů českých, jimž dovedl vytknouti i návštěvu hostinců a sklenici piva.³⁵ A já byl veselý; vždyť jsem byl mlád, pln života a Pražák!

²⁷ Ministerský dekret č. 14674 ze dne 19. června 1902, dekret zemské školní rady č. 24796 ze dne 7. srpna 1902.

²⁸ Viz ministerský dekret č. 29631 ze dne 9. září 1904 a ministerský dekret č. 7714 ze dne 15. března 1905.

²⁹ Viz ministerský dekret č. 31221 ze dne 2. září 1905.

³⁰ Více viz *Debatní večírek Ústřed. spolku o reformě vyučování středoškolského*, Věstník českých profesorů 14(1907), 458–459. V komisi pracovali Pour, Bydžovský, Červenka, Jeništa, Vaňourek a Fabinger.

³¹ Více viz *Výroční zpráva císař. král. realného a vyššího gymnasia na Smíchově 1908/09*, str. 34. Ministerský dekret č. 36465 ze dne 22. října 1908 a ministerský dekret č. 1518 ze dne 27. ledna 1909.

³² Viz výnos ministerstva kultu a vyučování ze dne 1. srpna 1920, dekret č. 46211, a c. k. zemské školní rady ze dne 25. srpna 1920, dekret č. III C 247/3ai 1919. Více o Fabingerově působení na smíchovské škole viz *Výroční zpráva císař. král. realného a vyššího gymnasia na Smíchově 1902/03 až 1917/18* a *Výroční zpráva českého státního realního gymnasia na Smíchově 1918/19 až 1920/21*.

³³ Více viz *Výroční zpráva Jednoty českých matematiků 1901/02 až 1916/17*.

³⁴ Viz F. Fabinger: *Před 30 roky*, in *Památník na oslavu padesátého výročí gymnasia a 25 letého jubilea Akademického feriál. klubu v Třebíči, Třebíč, 1921*, str. 80–84.

³⁵ *Setkal jsem se s ním později jako pensistou na Smíchově v restauraci, kde popíjel sám skleničku za skleničkou*. Poznámka F. Fabingera.

Tento pán se dověděl, že ovládám němčinu. Byl jsem nucen v jakési záležitosti učiniti mu návštěvu v Brně. Po přednesení mé žádosti se p. zem. insp. Riedel obrátí na mě se sladkým obličejem a úsečným hlasem: „Pane suplente, já jsem se dověděl, že umíte dobře německy, a Vy se mnou mluvíte česky?“ Vypustil jsem z úst nerozvážnou odpověď: „Vždyť jsem přece na českém ústavu!“ Touto odpovědí jsem pochoval svoji kariéru profesorskou na Moravě a také po 4 letech na radu zem. inspektora Slavíka, svého bývalého učitele, přešel jsem do Čech. Nicméně i sem za mnou táhla špatná politická kvalifikace, jak se mnou sdělil ředitel gymnasia ve Slaném, v mém prvním působišti v Čechách.³⁶

Jak živ jsem neměl velkého respektu před výnosy c. k. zemské školní rady, ani v Brně, ani v Praze, a zemští inspektoři, co jsem jich měl za svého třicetiletého kantorování, mimo Slavíka nevbuzovali ve mně naprosto zvláštní úcty, tím méně strachu. Přirozeně. Byl jsem z Prahy dobře zasvěcen, jaká kvalifikace pomáhala tvořiti c. k. zemské inspektory. Smutná kapitola.³⁷

Rodinný život, děti.

Dne 14. dubna 1896 se František Fabinger v Hořicích oženil s Alžbětou Lehmannovou (1871–1950), dcerou berního úředníka Jana šlechtice z Lehmannů a Johanny rozené Cikánkové. V manželství se narodili synové František a Jaroslav, dcery Bohumila a Ludmila.³⁸

Dne 15. prosince 1923 bylo manželství Františka a Alžběty Fabingerových rozhodnutím civilního soudu v Praze rozvedeno.³⁹

František Fabinger zemřel dne 16. dubna 1938 v Praze.⁴⁰

Nejstarším dítětem manželů Fabingerových byla Bohumila (1897–1975), která se provdala za inženýra Václava Vochoče. V jejich manželství se narodila pouze jedna dcera, která zemřela v osmi měsících.

Starší syn František (1898–1968) studoval na smíchovském gymnáziu a na české technice v Praze. Věnoval se elektrotechnice, získal titul inženýra a později i doktora technických věd. Podílel se na přípravě litografovaných přednášek pro posluchače oboru elektrotechnické inženýrství, které vyšly v Praze roku 1923 pod názvem *Elektrotechnika II. Podle přednášek Prof. L. Šimka upravili ing. Smola, ing. Kulda a ing. Fabinger*. V letech 1915 až 1918 byl *skutečným členem* Jednoty českých matematiků.⁴¹ Ve dvacátých a třicátých letech pracoval v Č.M.K. ve Vysočanech; zabýval se konstrukcí rtuťových usměrňovačů a měřících elektronických přístrojů. O této problematice publikoval spolu s ing.

³⁶ Ibid., str. 80–81.

³⁷ Ibid., str. 82.

³⁸ Viz matrika oddaných Hořice Město 1883–1912, str. 197, Státní oblastní archiv Zámorsk, a konskripce hlavního města Prahy, Archiv hlavního města Prahy.

³⁹ Č. lg. 17 a 477/23. Viz dodatečný zápis v matrice oddaných Hořice město 1883–1912, str. 197, Státní oblastní archiv Zámorsk.

⁴⁰ Viz Národní politika 56(1938), č. 109 z 21. dubna, str. 11, a *Výroční zpráva státního československého reálného gymnasia Dra. Jindřicha Vančury v Praze XVI. 1937/38*, str. 9.

⁴¹ Viz *Výroční zpráva Jednoty českých matematiků 1915/16 až 1917/18*.

G. Slavíkem práci *Zapojování trojfázových wattmetrů a počítadel*.⁴² Ve třicátých a čtyřicátých letech působil jako inženýr v Moravské Ostravě, kde v roce 1935 vydal vlastním nákladem knihu *Vývoj důlních předpisů ESČ*.

Dne 11. listopadu 1922 se v Praze oženil se Zdenou Švábovou (1893–?) z Prahy, dcerou Josefa Švába a Růženy Bavorské. Manželství zůstalo bezdětné; 12. 6. 1947 je krajský civilní soud v Praze prohlásil za rozloučené.⁴³ Dne 25. 6. 1947 se František Fabinger podruhé oženil s Libuší Starostovou rozenou Rassmannovou (1906–?), dcerou Karla Rassmanna a Vlasty Volfové. I toto manželství zůstalo bezdětné.⁴⁴

V roce 1946 se František Fabinger mladší stal generálním ředitelem znárodněného kovoprůmyslu; dne 22. listopadu 1947 přednesl na celostátní konferenci pracovníků v těžkém kovoprůmyslu silně levicově laděný projev, ve kterém stručně popsal historii českého těžkého strojírenství a nastínil jeho plánovanou reformu.⁴⁵

V roce 1952 byl zatčen a odsouzen za sabotáž československého průmyslu k 21 letům odnětí svobody. V roce 1958 byl podmíněně propuštěn a roku 1963 plně rehabilitován. Zemřel v Praze dne 23. března 1968.

Měl široké kulturní zájmy, přátelil se s básníky O. Březinou, F. Halasem, V. Nezvalem, J. Seifertem, s malíři J. Bauchem, J. Zrzavým, O. Kubinou a sochaři J. Laudym a V. Makovským.

Druhý syn Jaroslav (1899–1942) studoval na smíchovském gymnáziu. Po maturitě se věnoval chemii na české technice v Praze, kde získal titul inženýra. Rád a dobře fotografoval, v roce 1935 vydal knížku *Portret* jako první svazek knihovny časopisu *Fotografie*, v níž sepsal základní informace o tom, jak správně fotografovat, zejména portréty, jak zpracovávat snímky a retušovat je. Dne 18. 6. 1925 se na Vinohradech oženil s Karolínou Kaldovou (1903–?), dcerou Františka Kaldy a Marie Roznětinské.⁴⁶ V manželství se narodili synové Jaroslav (1926) a Pavel. Jaroslav Fabinger byl nacisty popraven roku 1942.

Druhá dcera Ludmila (1903–?) se provdala za lékaře Jaroslava Sobotku a odešla s ním do Moravské Třebové. Jejich manželství zůstalo bezdětné.

Zájem o matematiku v rodě Fabingerů přetrvává. Prasynovec Františka Fabingera, Petr Fabinger (1937–1981), byl odborným asistentem katedry matematiky na pedagogické fakultě Univerzity Karlovy.⁴⁷ Jeho syn Michal (nar. 1977) úspěšně absolvoval MFF UK; nyní je doktorandem Stanfordovy univerzity v USA, věnuje se teorii superstrun.

⁴² Jde o Sdělení z Továrny na elektrická počítadla, Vysočany, Praha, 1926, 48 stran. Vyšla též německy pod názvem *Der Anschluss von dreiphasigen Leistungsmessern und Elektrizitätszählern*, Uebersetzung und Anhang, Praha, 1932. Česky vyšla tato práce znovu roku 1952.

⁴³ Výnosem č. 432/47/3 a 9-2018/22.

⁴⁴ Viz domovský list v konskripci hlavního města Prahy, Archív hlavního města Prahy.

⁴⁵ Fabingerův projev vyšel tiskem: *Projev generálního ředitele znárodněného kovoprůmyslu Dr. Ing. F. Fabingera o stavbě a vývoji národních podniků těžkého strojírenství*. Referát na celostátní konferenci pracovníků v těžkém kovoprůmyslu dne 22. XI. 1947, Praha, 14 stran.

⁴⁶ Viz domovský list v konskripci hlavního města Prahy, Archív hlavního města Prahy.

⁴⁷ Nekrolog Petra Fabingera je uveřejněn v PMFA 26(1981), 229–230.

Odborné práce a aktivity Františka Fabingera.

Historie matematiky.

V roce 1891 uveřejnil František Fabinger ve výroční zprávě třebečského gymnázia svůj první populární článek nazvaný *Stručný nástin o soustavách číselných* (24 stran). Stručně zde popsal vznik pojmu čísla, zrod počítání a početních algoritmů, objasnil pojmy číslovky, číslice a číselné soustavy. Seznámil čtenáře se způsoby počítání, číselnými soustavami a způsoby tvoření názvů číslovek a čísel u starých kultur (indické, římské, řecké, židovské, egyptské, aztécké, syrské a arabské). Vysvětlil princip poziční i nepoziční soustavy, aditivní, multiplikační, alfabetační i znakové zápisy čísel a princip číselné soustavy o obecném základu. Pak se věnoval soustavám o základech 5, 10, 12, 20 a 60 a jejich nejrůznějším kombinacím, které používaly různé asijské a africké kmeny; vysvětlil i převody mezi různými číselnými soustavami. Zabýval se i vývojem zlomků a počítání se zlomky, svůj výklad zaměřil zejména na zlomky římské, babylónské a na zlomky desetinné.

V roce 1903 a 1904 uveřejnil Fabinger v *Časopise pro pěstování matematiky a fyziky* rozsáhlejší úvahu *O vývoji čísel, číslovek, číslic* (celkem 54 stran), ve které se zabýval obdobnou problematikou.⁴⁸

V roce 1895 uveřejnil ve výroční zprávě gymnázia ve Slaném článek *Geometrové starého a středního věku až do stol. XVI* (32 stran). Historii geometrie rozdělil na čtyři období – od Pythagora do Eukleida, od Eukleida do Ptolemaia, od Ptolemaia po Eutokia a středověk, kam zahrnul i geometrii indickou a arabskou. Stručně pojednal o každém období, charakterizoval jeho nevýznamnější představitele a jejich nejdůležitější výsledky.

Roku 1903, po příchodu na smíchovské gymnázium, vydal Fabinger pod názvem *Základy geometrie Euklidovy* překlad první knihy Eukleidových *Základů* se stručným historickým úvodem (24 stran).

V roce 1913 uveřejnil ve výroční zprávě smíchovského gymnázia článek *Počítání na prstech. Úryvek z dějin arithmetiky* (15 stran). Vyložil rozdíl mezi čítáním a počítáním, popsal způsoby čítání i počítání některých domorodých kmenů v Africe, Americe a Oceánii. Vysvětlil řecké a římské početní algoritmy, doplnil je citáty z římských klasiků, které dokládají znázorňování čísel na prstech. Velkou pozornost věnoval středověkým algoritmům aritmetických operací; vyložil je podle návodu Bedy Ctihodného (672–735). Uvedl i početní algoritmy, které byly ještě tehdy užívány u některých primitivních kmenů v jižní Africe, jižní Americe a Polynésii.

Propagace fyzikálních laboratorních prací.

František Fabinger se intenzívně zajímal o žákovská laboratorní cvičení, o zajímavé pokusy a názorné vyučování. Propagoval zavedení fyzikálních cvičení na středních školách v době, kdy tento způsob výuky ještě zdaleka nebyl běžný.

⁴⁸ ČPMF 32(1903), 249–259, 33(1904), 74–93, 198–209, 296–307.

Své zkušenosti s vedením žákovských laboratorních cvičení shrnul v člancích *Praktická cvičení z fyziky*, *Jak zařídit praktická cvičení z fyziky na střední škole*, a *Praktická cvičení z fyziky*.⁴⁹

V těchto člancích popsal laboratorní místnosti smíchovského gymnázia, jejich vybavení, fyzikální sbírky, organizaci, strukturu a obsah laboratorních prací. Jeho názory byly velmi moderní. Prosazoval měření ve dvojicích, laboratorní cvičení se měla konat jednou za čtrnáct dnů po dvě vyučovací hodiny pro všechny žáky sedmého a osmého ročníku všech typů středních škol; z každého měření měli studenti vypracovávat laboratorní protokoly.

Fabinger se snažil projektovat jednoduché, názorné a nenákladné pokusy, které by objasňovaly obtížné partie středoškolské fyziky. Této problematice věnoval články *Zajímavé pokusy se rtutí a sklem* a *Praktická cvičení z fyziky*.⁵⁰

Roku 1909 uveřejnil recenzi nové učebnice *Handbuch für physikalische Schülerübungen* od Hermanna Hahna.⁵¹ Byla určena středoškolským učitelům fyziky, kteří se zajímali o žákovská laboratorní cvičení; obsahovala 250 laboratorních cvičení pro žáky středních škol spolu s návody, popisy pomůcek a údaji o časové náročnosti úloh.

Propagace zahradních měst.

Na konci první světové války se Fabinger začal zabývat ideou výstavby nových bytů v tzv. *zahradních městech* pro třicet až čtyřicet tisíc obyvatel. Byl jedním z iniciátorů vzniku *Společnosti pro zakládání zahradních měst v republice Československé se sídlem v Praze*, která vznikla v roce 1919. Jejím předsedou byl Dr. Ladislav Procházka (emeritní ministr), místopředsedy byl ing. J. Hásek (ředitel Škodových závodů) a ing. J. Záhorský (profesor pražské techniky), Fabinger zastával místo tajemníka; cílevědomě propagoval novou koncepční výstavbu „Velké Prahy“.

O této problematice, která ho velmi zajímala, sepsal studie *Jak budeme bydlet? Město zítřka* (1919, 10 stran), *Bytová otázka. Zahradní město dle E. Howarda*. *Sociální řešení bytové otázky* (1920, 72 stran) a *Jak budeme bydlet? Zahradní města* (1920, 12 stran). Popsal výhody zahradních měst, způsoby financování jejich výstavby a jejich účelnou infrastrukturu. Snažil se informovat hlavně pražskou veřejnost o nové a moderní výstavbě zahradního města podle koncepce anglického architekta E. Howarda. Současně nastínil způsoby řešení bytové krize, která se projevila v Praze po roce 1918, a možnosti výstavby kvalitního, nepřiliš drahého, ale zdravého bydlení pro střední vrstvy.

Své názory shrnul v knize *Bytová otázka a „zahradní město“ dle vzoru anglického* (1921, 236 stran). Prezentoval v ní své představy o zahradních městech, podrobně popsal strukturu satelitního městečka, způsoby jeho výstavby, financování i řízení, jeho výhody i nevýhody. Fabingerovy koncepce jsou moderní a aktuální i v současné době.

⁴⁹ Viz *Věstník českých profesorů* 15(1908), 388–391; *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky* 39(1910), 54–61, 176–181; *Výroční zpráva cís. král. reálného a vyššího gymnasia na Smíchově* 1910/11, 24–27.

⁵⁰ ČPMF 38(1909), 439–445, 40(1911), 60–66.

⁵¹ ČPMF 38(1909), 605.